NAŠE ŘEČ

ROČNÍK V. ČÍSLO 7.

FR. TRÁVNÍČEK:

O JEDNÉ STRÁNCE SLOVESA V NAŠEM PÍSEMNICTVÍ.

Jde mi o zvláštnosti slovesa týkající se t. zv. vidu, jedné z velmi důležitých zvláštností nejen českého, nýbrž vůbec slovanského slovesa proti slovesu jiných jazyků indoevropských, němčiny, francouzštiny, angličtiny a j. Názvem »vid slovesný« zahrnujeme množství rozmanitých jevů, z nichž nejdůležitější je dokonavost, nedokonavost a kolikost dějová. Každý ví nebo aspoň cítí, že ku př. slovesa *nésti, nositi, donášeti, nosívati, nosívávati* k sobě jaksi těsně náleží, a to proto, že všechna mají jeden společný význam nesení, nošení, význam, který je v něm. tragen, lat. ferre, franc. porter atd. Tento význam, pojem nevyjadřují však ona slovesa stejným způsobem: *nesu knihu* vyjadřuje nesení v přítomnosti; *donesu, ponesu knihu* vyjadřuje děj, který se vykoná v budoucnosti; *nosím knihu* = několikrát nesu; *nosívám* znamená obyčejně: občas, někdy nesu, nosím; slovesa *nosívávati* užíváme zpravidla jen o ději dávno minulém, ku př.: za starých časů nosívávali to a to. Nebo pozorujeme, že se ku př. *sednouti* časuje stejně jako *tisknouti*, ale že *sednu* znamená děj v budoucnosti, *tisknu* v přítomnosti. Říkáme, že *sednouti* je dokonavé, *tisknouti* nedokonavé; že *nésti* je sloveso trvací, *nositi* opětovací, *nosívati* a *nosívávati* opakovací; že *nésti, nositi, nosívati, nosívávati* jsou slovesa prostá, nesložená, *donésti, roznésti, roznositi, přinášeti* a j. slovesa složená s předponami (*do, roz, při*). Dokonavé je někdy již sloveso nesložené (*skočiti, hoditi, lehnouti*) — nazývá se pak jednodobým, okamžitým —, jindy třeba je spojiti s předponou, aby se stalo dokonavým: *nésti — donésti, přinésti, vésti — dovésti, zavésti.*

Ve vyjadřování, vystihování těchto vidových jevů, které jsem připomenul jen pro nejpotřebnější porozumění, a ještě jiných, s nimi souvisících, odchyluje se často jazyk našeho krásného písemnictví, zejména básnického, od spisovného jazyka ostatního. Několik příkladů.

1. Mnohá slovesa vyskytují se jak prostá, tak ve spojení s předponami: *dáti — podati, vydati, lézti — vylézti, zalézti, nésti — donésti, odnésti, přinésti, roznésti, vésti — dovésti, odvésti, věřiti — uvěřiti* atpod. Některá slovesa vyskýtají se však jen ve složení s předponami: *od-dáliti, vzdáliti, oddalovati, vzdalovati; s-pojiti, spojovati, spájeti; ode-příti, zapříti, odpírati, zapírati; u-mlknouti, zmlknouti, umlkati, zmlkati atpod.* Někdy se pozorují rozdíly podle významu: je prosté *loučiti se s kým* i složené *rozloučiti se*, ale jen složené *odloučiti, odlučovati co od čeho, sloučiti, slučovati co s čím;* je *týkati se čeho:* co se toho týče, týká, t. j. ve významě přeneseném, ale jen *dotýkati se čeho* ve významě hmotném (dotýkati se rukou a pod.); je *příti se oč*, ale jen *odepříti, zapříti;* atpod.

V krásném písemnictví nalézáme dosti často nesložená, prostá slovesa i tam, kde my užíváme zpravidla sloves složených. Tak na př.:

hlédnouti, hlednouti: Kde (v zahradě) vše, kam jen oko hlédne, | v ovoci a kráse plyne, Puchmajer, Nové básně 1798, 61; V tom o něco zavadil jsem nohou, | hlednu blíž a zachvěl jsem se hrůzou, Vrchlický, Sebrané spisy XXV, 194;

hltiti: Bouřným tekou dnové krokem, | vezdy plod svůj hltí čas, S. Kapper, České listy (1846), 58, 3;

chvátiti: Kdy však srdce lidské vadne, | beze snů kdy sen je chvátí, L. Quis, Básně (1873), 57; balvany chvátě i strom, zhoubně k nám valí se tok, tamt. 115; Vodníkem lapen i utopen jest (hoch), | dřív než byl škůdce ten (vodník) chvácen, Quis, Ballady (Poetic. besedy 1883), 48;

jmouti: Vy (Francouzi) do ruky meč mstitelů jmete zas, Quis, Z ruchu (1873), 38;

kročiti: veselí zde všudy, kam jen kročí (člověk), Puchmajer, Sebrání básní a zpěvů 1795, 78; A kam se jen vrhnu, | kam má noha kročí, ach, všudy jen vidím | modrojasné oči, Hanka, Písně 1831, 4; Tu aj, se náhle dvéře otevřely | a starec (!) kročil přes práh všem neznámý, Kapper, Čes. listy 36; Pro tíž zlata, co na něm, a stříbra | jedva kročí kůň, div nepodlehne, Kapper, Gusle (1876), 54;

loučiti: Ne, milko má, já neopustím tebe, | ty živote, chceš marně loučit nás, Quis, Z ruchu 136;

mlknouti: Sama píseň Liduščina již | zřídka jen se perlí v tesknou hluš, | jako mlkne skřivánek, an sviští | podzimku dech ostrý po strništi, Sv. Čech, Sebrané spisy II, 54; Jak sladko v léta parné chvíli, | kdy vášeň kypí, bouří duch, ... kdy mlkne háj a květy vadnou, Vrchlický, Sebr. spisy XII, 99; Přírodo! Zde neznám tebe! | Rci, zda mlkneš zahanbena | svojí hroznou nicotou? Vrchlický, Sebr. sp. XXVI, 116;

nažiti: Zem se usmívá, nebe mladne; božská | Vesna svá naží divotvorně ňádra, Jar. Langer, Selanky (1830), 5;

nítiti: Kainu jsem svítila | v sinalý obličej, | v srdci mu nítila | nových muk běsný rej, Vrchlický, Sebr. sp. XXVI, 22; Proč zrovna ve mně staré nítíš boje? Vrchlický, Sfinx (1896), 43;

příti: Také já, však proč bych měl to příti, | .... nemoh řádění jsem zvěře zříti, Quis, Třešně (Poetic. bes. 1884), 79;

slabiti: co slabí nás (Čechy) a co je nehodno nás, Machar, Tristium Vindobona (Kabin. knih. 1893), 97;

sláti: Milému tichou písničkou | jsem slala pozdravení, El. Krásnohorská, Z máje žití (1871), 102; k jihu šlu svůj vzlet, Vrchlic., Sebr. sp. IV, 51;

slechnouti: Oh, náramky zacinkly zvonící, | slech' (milenec) zlatý ten kov, Sova, Sebr. sp. I, 69;

tknouti se: (nikdo) nemá ... se ... tebe násilně tknauti, Puchmajer, Nové bás. (1814), 152; Nic se mne netklo, žádná krása, žádné vnady ... J. V. Frič, Lada Nióla 158; Spasitel přijde a jen tebe (svobodo) tkna se zplaší mdlobu, jíž jsi spoutána, Quis, Z ruchu 33; Jídlo si dal (kanovník) donésti do své komnaty, netekl se ho však. Jirásek, Sebr. sp. XIV, 295; Moderní sonet nyní jest jak nůž, | vzlétne z pochvy, v modro zahrává, | a když se tkne, do krve řezává, Machar, Podzim. sonety (1894), 23; (člověk) netkne se ni jeho (boha) roucha lemu, Vrchlic., Sebr. sp. VII, 138; ... ukazováčkem svým | se Osla tknul (hrabě) dřevěného, Sova, Sebr. sp. I, 22;

větiti: »Čeho si přejete?« »I nic, jen jdu na pobyt,« větil staroch, Ant. Stašek, Lumír XXXIX, 10; »Rozumím,« větila, »vaší otázce«, Stašek, Na rozhraní I, 171.

To jsou příklady na slovesa jednodobá *(hlédnouti, tknouti se)* a trvací *(loučiti, nažiti)*. Jsou dále doklady sloves opětovacích; ku př.:

bádati: K cnosti (!) bádá (muž) povyrostlé syny, J. z Hvězdy, Písně (1843), 75;

píjeti: píjel (jsem) celau kauzedlnost lásky, Jungmann, Atala (1805), 71;

pínati: A dcéra (!) se lekne a dcéra se dívá, | a vidí tři hady a k otci se píná, Langer, Selanky 150;

pletati: Ďas jeskyni v svá pletá tenata, Básnické spisy z pozůstalosti J. Jar. Kaliny (1852), 100;

přádati: V zimě, když Mariján přádal, pouštěl hrdlu (hrdličku) z klece, Rais, Sebr. sp. VIII, 209;

sílati: (labuť) své zraky na stráž sýlá (!), V. Č. Stránický, Lada Nióla 210;

slouchati: dávno jsem tě (Žalostu) neslauchal, Langer, Selanky 28; mé srdce jeho (větru) slovům slouchá, Básně R. Mayera (1873), 50; vše mu (ptáku) zbožně slouchá, Vrchlic, Sebr. sp. XXXIII, 115; Felix slouchal, Machar, Jed z Judey (1906), 15; každý bezdech hře tvé slouchat bude, Neruda, Sebr. sp. II, 112.

2. Některých sloves, zejména t. zv. opětovacích, užíváme zpravidla jen jako prostých, nikoli též ve spojení s předponami. Tak na př. říkáme *kráčeti*, nikoli také *vkráčeti*, *vykráčeti (si)*; *stoupati*, nikoli též *vstoupati*, *vystoupati; vrhati*, nikoli též *zavrhati*, *opovrhati* a pod. Místo těchto opětovacích sloves užíváme ve složení s předponami jiných sloves, sice z téhož kořene, ale patřících nikoli do třídy 5., nýbrž 6.: *vkračovati*, *vykračovati (si)*, *vstupovati*, *vystupovati* a pod. V krásném písemnictví se však se složenými slovesy 5. třídy setkáváme. Ku př.:

vkráčeti: (dáma) mladšímu o nějaký rok pánovi, jenž právě v pokoj.. vkráčel, na prsa se vrhla, Em. Bozděch, Novelky (1877), 43;

dosáhati, obsahati, přesáhati, zasahati (zasáhati): (žito) vzrůstu jejich vysokého (Hermana a Doroty) dosáhalo klasmi, Jungmann, Sebr. drobné spisy I, 226; Co všechno chtěl jsem nedočkavě | svým veršem rázem obsahat, Machar, Třetí kniha lyriky (1892), 7; veselost ta počíná přesáhati meze pouhých posunků, Čech, Sebr. sp. III, 9; Filipe, ty rameno mi skoro přesaháš, Vinařický, Jan Slepý 41; (význam) jakoby často odjinud zasahal, Šlejhar, Předtuchy 32; Byla by to těžká zodpovědnost, samochtě, bez oprávnění zasáhati v osud rodiny sousedovy, Jirásek, Sebr. sp. I, 189;

vstoupati, postoupati, vystoupati: vstoupal, Jungmann, Sebr. drob. sp. I, 193; postoupati, Jungm., Atala 9; (Julie) vstoupala do vozu, Mayer, Básně 119; (klarinetistovi) tváře co nadmuté dudy pod čelem vystoupaly, Sabina, Věčný ženich (1863), 273; (dělníci) vstoupají z Prátru v město, Machar, Trist. Vindob. 70;

radost vstoupá z poháru, Vrchlic., Sebr. sp. XII, 104; zář jí (Bertě) vstoupala v líce, M. A. Šimáček, Sebr. spisy I, 336; *opovrhati:* (mysticismus) opovrhal skutečností, Šalda, Moderní liter. čes. (2. vyd. 1909), 15;

pozdvihati, pozdvíhati, vyzdvíhati: Z tmy pozdvihá (skelet) hlavu mátožnou, Sova, Sebr. sp. I, 53; pláče a pláče a pozdvíhá ruce, Zeyer, Čechův příchod (Poetic. bes.) 95; mladé vzhůru vyzdvíhám, | starým na hrob dosíhám, Puchmajer, Nové básně 1814, 134.

3. Některých sloves opětovacích užíváme ve složení jen s předponami některými, nikoli všemi. Je ku př. *zadržeti - zadržovati*, ale nikoli také *obdržovati*. Ale toto složené sloveso čte se v Nerudových Feuilletonech III, (1877), 200: obdržujem obraz jeho osoby (Štulcovy) skoro ze všech stran.

Vedle *krájeti* je *pokrájeti, rozkrájeti* a pod., nikoli také *ukrájeti*. V krásném písemnictví je nalézáme: A potom rychle... | ... jen se usmívajíc, | jak vděčně na ni zírá prosebník, | ukrájí jemu zdarma chleba krajíc, Klášterský, Srdce i duše (Kabinet. knih. 1894), 145; V své doupě jak vrazil hladový muž, | spí děti, jen žena se hne..., | chléb ukrájí hltavě jeho nůž, Sova, Sebr. sp. I, 54. Jak viděti, je toto *ukrájeti* nedokonavé (=*ukrajovati*), nikoli dokonavé jako *pokrájeti* a jiné složeniny.

Vedle *dýchati* je složené *dodýchati, nadýchati se, zadýchati se, vzdychati*, nikoli *oddýchati (oddychati)*; ve vidě dokonavém říkáme *oddechnouti (si)*, v nedokonavém *oddychovati*. V Mayerových Básních 67 čte se však nedokonavé *oddychati:* Já slyším vlny šeptat písně milé, | a z dáli vonných cedrů vání | a ptactva zpěv a květů oddychání. Také *vdýchati* není složenina příliš obvyklá; ve vidě dokonavém říkáme *vdechnouti*, v dokonavém *vdechovati*. Ale kdybychom složeniny *vdýchati* užili, byla by nám složeninou s videm dokonavým. V Bozděchových Novelkách 74 čteme ji s videm nedokonavým: Ta (dívčina) se klonila nad karafiátem barvy nachové a *vdýchala* (=vdechovala) jeho vůni.

Slovesa *bodati* užíváme nejčastěji ve složení jen s předponami *po* a *roz, pobodati, rozbodati*, a to ve vidě dokonavém. Klášterský a Vrchlický užívá také složky *vbodati* ve vidě nedokonavém, místo níž bychom řekli *vbodávati* nebo *zabodávati*. A již Petra vleče (dráb) ku vsi, zrak svůj vbodá v jeho líci, Klášters., Živé stíny (1895), 32; ti stojí na zvědách, jich oko bdělé | se vbodá v tváře, hledá tahy známé, | jich ani zakuklení neoklame, Vrchlic., Sebr. sp. XXVI, 78.

K *nazvati, vyzvati* máme nedokonavé složeniny *nazývati, vyzývati*, ale k *pozvati* není *pozývati*, nýbrž *zváti*. Leckdy se ho však užívá: »Vstaňte-« pozývala (Kamenického) jemně Renata, Jirás., Sebr. sp. V, 198; Dál nitě duhové svých bájí snovej, | v tanec holých lebí | sto pozývá mě zkostnatělých ruk, Čech, Sebr. sp. X, 125; zatroubili písničku, co se jí pozývají vojáci, aby šli spát, Kosina, Život starého kantora, I, 78.

4. Dále se shledáváme v krásném písemnictví s jinými slovesy opětovacími (opakovacími), neobvyklými v ostatním jazyce spisovném. Ku př.:

ukráceti: Takto si ukráceli ti dva druhové cestu, Sabina, Věčný ženich (1863), 137;

uchvaceti: uchvacel ji (starou paní) stesk po jejích kostelích, M. A. Šimáček, Sebr. sp. II, 321;

rozhláševi, ohlaševi: hlasatelé městem rozhláševi, Kapper, Ohlasy černohorské (1875), 49; starý ohlašel začátek představení, Reynek, Šestero ústí (1920), 61 (srovnej NŘ. V, 15);

roztroušeti: Lidské huby nejsou proto stvořeny, aby cizí chvály roztroušely, Sabina, Věčný ženich, 169;

vzpouzeti: Nemoc je hořký host, ale budeme ho všichni pomáhat vypouzet, Šimáček, Sebr. sp. I, 308;

nastouzeti se: Často se nastouzel a býval stíhán chrapotem, Šimáč., Otec II, 209;

stiskati, utiskati: (advokáti a učenci) stiskali mu (Kopalíkovi) ruce, Herben, Moravs. obrázky (1889), 326; Stiskalo jí to vše srdce, Šimáč., Štěstí I (Libuše 1891), 61; Ku (!) odboji náhle ruku mdlou to stiská, Vrchlic., Sebr. sp. XXIII, 5; stiskal její ruce, Hermann, U snědeného krámu (1890), III | IV, 57; utiskali sousedy klidné, Jungmann, Sebr. drobné spisy I, 210;

pochlubovati se: To se chirurgus Kamberský pochluboval, Jirásek, Sebr. sp. XXIX, 169;

vracovati, obracovati, navracovati se, převracovati: vracují se lidé, Jungm., Sebr. drob. sp. I, 173; (tebe) sem se zas vracujícího, Puchmaj., Nové bás. 1814, 149; Obracovala (Caterina) listy, Zeyer, Plojhar (Salonní bibl. č. 71), 166; navracoval se, Jungm., Sebr. drob. sp. I, 174; (úder s věže) stále se navracuje, Šlejhar, Předtuchy, 11; (šotek) převracuje stolice, Quis, Z ruchu, 86;

spráskati: »Co se pak stalo, pro Krista Pána!« letíc z chléva ječela hospodyně, a panímáma spráskajíc ruce také klusala od stodoly, Rais. Sebr. sp. VIII, 203;

přemyšlovati, zamyšlovati se: podaly látky k přemyšlování, Jirás., Sebr. sp. V (1896), 130; (Justyna) nepřiznala se, jak si

ho (prstýnek) prohlíží, jak se nad ním zamyšluje, Jirás., U nás I, 396; více se oddal přemyšlování, Jirásek, Sebrané spisy VII (1896), 172;

zkušovati: (soudce) zkušuje ledví a srdce, Jungmann, Atala (1805), 109;

rozpadovati se: Zákony základní pevných vlád rozpadují se, Jungmann, Sebr. drob. sp. I, 238;

potupovati: potupuji tebe i tvé lsti a úklady, Jirásek, Sebr. sp. VI, 99;

přimívati: důtklivé prosby staré paní, opětované o každé návštěvě, jej (syna) přimívaly, že stavoval se zde dvakrát týdně, Šimáč., Sebr. sp. II, 122;

vzplávati: Jak vzplává každým okamžikem nový veselý blesk pod její (dívčinou) kmitavou řasou, Čech, Sebr. sp. XIV, 233.

5. Dále nalézáme v našem písemnictví některé neobvyklé dokonavé složky. Ku př.:

vypraviti (= dokonavý tvar k *vypravovati):* abych vše, na čemž čtenářům mým záležeti můž, vypravil, Thám, Básně v řeči vázané, Předmluva 9; Hned vám všecko vypravím, budete míti jistě velikau radost, V. Kramerius, Večerní shromáždění Dobrovické obce (1801), 92; když mi Siminol jeden vypravil příběh ten, Jungm., Atala 132;

zavyčítati (= dokon. tvar k *vyčítati):* »Vy přec jen pořád a pořád máte hochy na mysli«, zavyčítala dcera (otci), Rais, Sebr. sp. VIII, 132;

zapochybovati (= dokon. tvar k *pochybovati):* za deset neb za dvacet let pršelo by snad kamení na člověka, který by o ní (o legendě, že Tilschovy aforismy jsou geniální) zapochyboval, Šalda, Čes. kultura I, 255;

zazdáti se (= dokon. tvar ke *zdáti se):* zazdálo se jí (Bertě), že (sama) mluví nějak nepřirozeně, Šimáč., Sebr. sp. I, 347.

6. Konečně připomínám několik neobvyklých sloves na *-vati,* zvaných obyčejně slovesy opakovacími. Ku př.:

mrštívati: Když se zlobím, mrštívám jí (čepicí) o stůl, Sabina, Věč. žen., 143;

zahořívati: (lid) láskau pro krásící vlast | svau zahoříval neslýchanou, V. Nejedlý, Václav (1837), 168;

vykrmívati: kdo je (husy) vykrmívá? Neruda, Sebr. sp. I, 134.

Hojná jsou taková slovesa u Raise: *povrčívati, povrtívati* (hlavou), *pokrčívati* (rameny), *popršívati* (= často pršeti), *probdívati, prosedívati* a pod.; srovn. u Zubatého v Sb. fil. 42 (1915), 233—234.

Není pochyby o tom, že v těchto a pod. případech jde o odchylky od spisovného jazyka, a to veskrze od jazyka živého, kterým se mluví, a z části také od jazyka knižního, od jazyka vědeckých spisů atpod. Lze tyto odchylky, zvláštnosti uznati za správné, či je třeba je zavrhovati? Před odpovědí na tuto otázku musíme odpověděti na otázku, co jsou tyto zvláštnosti, jak vznikly.

Některé z nich jsou jistě t. zv. archaismy, zastaralé způsoby mluvení, přejaté do nového jazyka spisovného z jazyka staršího. Tyto archaismy lze dobře pochopiti zejména v době obrozenské, v počátcích našeho nového jazyka spisovného, kdy se souvislost s jazykem starším pociťovala velmi živě, neboť starší jazyk byl nejdůležitějším základem spisovného jazyka nového a je jím až dodnes. K těmto archaismům patří na př. *vypraviti* (dokon. tvar k *vypravovati*), *zkušovati*, *rozpadovati*, *(na)vracovati se*, *píjeti*, *tknouti se* a jiná slovesa, doložená u Tháma, Puchmajera, Jungmanna a pod. Připojuji několik staročes. dokladů na důkaz, že ona slovesa žila v jazyce starém: vypravím vám všechno, kak jest, Hrad. 140b; jednu věc divnú tuto vypravím, Jeron. Mus. 56a; vymluviti . . ., vyříci, vypraviti, Vel. Quadr. 773; — nebudeš pokušovati svého hospodina, Mat. 46b; (nepořádku) všickni zakušují, Vel. Kal. 266; — jakož rybu popadují na udici, Štít. Erb. 273, 18; vždy jemu řetězi (s rukou) opadovali, Pass. 357; (bratra) často hněv popadováše, Otc. B 736; — budeš-li vše, coť schovati dadie, vracovati, Štít. 10b, 1; obracováše myšlenie, Pass Mus. 502; — píjiechu víno, Ž. Šaf. 9b; píjiechu víno, Ž. Pod. 68, 13.

Tyto archaismy doby obrozenské třeba vyloučiti z otázky, kterou jsme si výše dali; v své době byla to slovesa běžná v jazyce spisovném vůbec a jsou tedy odchylkami, zvláštnostmi jen s hlediska dnešního. Našlo by se jich ještě mnohem více, ale z tohoto důvodu jsem jich připomenul jen několik. Také u spisovatelů novějších jde v některých případech beze vší pochyby o archaismy. Tak na př. když Jirásek říká *přemyšlovati*, *zamyšlovati*. Srovnej k tomu stč. doklady: nepřemyšlije, Alb. 22b; v přemyšlování, Chelč. P. 1a; přemyšluje, Blah. 322. Ostatně sloveso *myšlovati* není vedle *-mýšleti (přemýšleti* atd.) v dnešním jazyce vůbec vzácností, ač ovšem běžné není. Tyto a podobné archaismy pochopujeme u Jiráska z okolnosti, že čerpal velmi hojně ze starých pramenů. Jsou dílem bezděčné, dílem úmyslné. Nalézáme je také u jiných spisovatelů, ku př. u Palackého, Tomka, Wintra. Připomenul jsem z nich jen něco málo, protože otázka o tom, lze-li archaismů vůbec užívati, je myslím mlčky rozhodnuta v jejich pro-

spěch. A jistě s právem, arciť jen pro spisy s látkami čerpanými ze starší doby, v nichž tyto archaismy rádi přijímáme jako dobové zabarvení, zejména v řečech, pokud to ovšem není na újmu srozumitelnosti a pokud spisovatel dovede zachovati jisté meze. Ve spisech s látkami novými jsou archaismy nepřirozené.

Některé z uvedených příkladů jsou zvláštnosti krajové. Jistě jsou jimi opakovací slovesa *povrčívati, povrtívati* atd., vyskytující se u Raise; připomenul to již Zubatý na uv. místě. Tu jde tedy o zabarvení spisovného jazyka prvky nářečními. Ani o této otázce není třeba se zvláště šířiti. Spisovateli, který čerpá své látky ze života venkovského lidu, lze s právem dovoliti, aby užíval náležitou měrou nářečních slov, vazeb, nikoli však tvarů, které možno schvalovati jen tehdy, mluví-li ta neb ona osoba nářečím.

Zbývají tedy všechny ostatní případy. Některé z nich mají obdobu v jazyce starém. Ku př. *chvátiti:* svatý Petr sě posíliv, svatého sě Pavla chvátiv, jeho počěloval, Pass. Klem. 64a; zuby jeho (psovy) přední ztupěly a některé vypršely, takže zajíce chvátiti nemohl, Ezop 45a; — *tknouti se*: kdež se jeho (bodláka) tknau, tuť se zbodau (= zbodají, popíchají), Chelč. P. 201b; kto by se tekl člověka tohoto ženy, smrtí umře, Ben. Gen. 269, 11; — *nítiti:* (král kázal) svaté tělo (Christoforovo) na tu lavici přivázati a pod ním veliký oheň nietiti, Op. Mus. 16b; — *příti:* (zapírati) ciesař tiej řěči jě sě (jal se) smieti (smáti), což mnich mluvieše, jě sě přieti, Dal. C. 45b; nelze jich (hříchů) na (posledním) súdě přieti, Hrub. 38b, 2; — *sláti:* jáz šliu anděla svého, Pass. 277; (šlechtici) královi dary šlí (= šlou), Mill. 61a; — *dosahati, přesahati:* (hora) dosahá do okršlka měsiečného, Mand. A. 270b, 2; (milovník boha) přěsahá všecky odpustky papežské, Hus P. 976; — *postoupati, přestoupati:* jě sě za sě postúpati, Růž. B. 2a (za sě postúpati = za sebe postupovati, ustupovati); rytieř postúpá ve cti, Šach. 303a; — *ukrá cti:* života jmu (= jemu) sě ukrácie, Hrad. 144a; — *ohlášeti:* hřiech svój jako Sodoma ohlášeli, Prov. 3a; — *vypouzeti:* (pilulky) vypúzejí homotu přismahlú s každého údu, Sal. 218; — *potupovati:* (Xanthus) potupoval (Ezopa), Ezop 17a; — *stiskati, utiskati:* ruky stiskánie, Štít. Vyš. 27a, 1; (pán) poče utiskati všecky okolnie země, Mand. A 206b, 2 atpod.

Myslím, že sotva lze mluviti u Vrchlického, Čecha, Zeyera, Machara, Sovy, Šlejhara a j. o archaismech, o přejetí oněch zvláštností z jazyka starého. Ne snad proto, že by se tito spisovatelé, aspoň někteří z nich, nebyli obírali se starými památkami; spíše proto, že pravděpodobně věnovali pozornost více stránce obsahové než jazykové a že bez pochyby jejich studium starších památek

nebylo přec jen tak obsáhlé, aby bylo mohlo působiti jazykově tak jako ku př. na Jiráska. Mimo to nesmíme zapomínati, že některé z oněch zvláštností marně bychom hledali v starším jazyce. Spíše je možné, že něco z nich přejali novější spisovatelé z jazyka obrozenského. Tu by nám dobře posloužil podrobný rozbor obrozenského jazyka, ale bohužel nemáme ho. Všeobecně lze však říci, že bychom ke všem oněm zvláštnostem sotva našli obdoby v jazyce obrozenském a že ani tam, kde by obdoby byly, nemusí vždy jíti o převzetí do jazyka novějšího.

A některé z oněch zvláštností mají obdoby v nářečích. Tak v kladštině je *teknout* = dotknouti se: von neveďal, jak teknout toho, Kubín, Lidomluva 12, a v hanáčtině je *tknót se* (ve smysle přeneseném je toto sloveso v lidové mluvě i jinde, říká se na př. »jeho se nic netkne«; Red.); ve valašském nářečí je prosté *ml'knúť* ve významě trnouti: dyš ty ruky držím chvílu hore, tož ně tak ml'knú, Bartoš, Slovník 203; *obracovati* připomíná z vých. Čech Stejskal, Pardubicko, Holicko, Přeloučsko II, 78: vobracuje (obilí), a v slovenštině je *navracovať;* s *píjeti* se shoduje slovenské *píjať;* v nářečí zlinském je *zakráčať koho* = brániti, omlouvati, Bartoš, Slovník 523, s nímž srovnej Bozděchovo *vkráčeti;* na východ. Moravě je *dosihať* = dosáhati, t. j. dosahovati, *pozdvihať* = pozdvihovati; v nářečí lašském je *pozývať*, Bartoš, Slovník 324, a zná je i slovenština; atpod.

Je podobno pravdě, že některé z těchto zvláštností krásného písemnictví jsou původu nářečního. Možná, že je v krásném písemnictví vůbec více nářečních prvků, než se domýšlíme, že jsou nejen ku př. u Raise, nýbrž také u spisovatelů jiných. Jako v otázce o vlivu jazyka obrozenského na dnešní jazyk spisovný, ani zde nemůžeme jíti do jednotlivostí, poněvadž neznáme tak podrobně nářečí, ba některá známe jen velmi málo. I zde možno všeobecně říci, že aspoň některé z našich zvláštností nejsou původu nářečního.

A tak je velmi podobno pravdě, že ony odchylky v jazyce našeho krásného písemnictví od ostatního jazyka spisovného jsou aspoň z části původu nového, novotvary, vytvořené jednotlivými spisovateli. Jak souditi o těchto zvláštnostech; přiznati jim právo v jazyce spisovném, či je odmítnouti? Třeba se nejprve ptáti, mají-li oporu v jazyce, jsou-li tvořeny v duchu jazyka. Lze říci, že jsou. Nesložená slovesa *hlédnouti, hltiti* atd., uvedená v odstavci 1), tvořena jsou podle sloves, která se skutečně v živém jazyce vyskýtají dílem bez předpon, dílem s předponami, jak jsem již uvedl. Správnost tvoření projevuje se i v tom, že některá z oněch nových sloves nesložených jsou nedokonavá, kdežto slovesa složená jsou doko-

navá; tak *hltiti — pohltiti, mlknouti — umlknouti, zmlknouti, nažiti — obnažiti, sláti — poslati.* Vzorem tu byla t. zv. slovesa trvací, která jsou ve složení s předponami dokonavá: *donésti, přinésti* (dokon.) — *nésti* (nedokon.), *dovésti, odvésti — vésti* atd. Některá nová slovesa nesložená jsou dokonavá jako složená: *hlédnouti — pohlédnouti, chvátiti — uchvátiti, slouchati — poslouchati, sílati — posílati.* I to má obdobu v živém jazyce: *odhoditi* (= dokon.) — *hoditi* (= dokon.), *zabodnouti — bodnouti, zapadati — padati, odvraceti — vraceti,* t. j. u sloves okamžitých neboli jednodobých a opětovacích. Proto nepřekvapuje, že totéž nové sloveso mívá u různých spisovatelů, ba u téhož spisovatele různý vid. Tak na př. v uvedených dokladech z Puchmajera a Hanky je *kročiti* dokonavé (= vkročiti), v dokladech z Kappra dokonavé (v prvním dokladě) i nedokonavé (v druhém = kráčí); v druhém dokladě z Quise je *chvátiti* nedokonavé, v třetím dokonavé (v prvním nelze bezpečně vid poznati). Mezi dokonavostí a nedokonavostí rozhodovala potřeba.

Docela obdobně je se slovesy v odstavci 2), jenže zde jde o přitvoření složenin, *vkráčeti, vstoupati atd.*, k sloves. prostým, *kráčeti, stoupati,* a to podle týchž vzorů jako pod 1), tedy *padati — zapadati, navraceti — vraceti atd.*

Sloveso *obdržovati*, uvedené pod 3), přitvořil si Neruda k *obdržeti* podle dvojic *udržeti — udržovati, zadržeti — zadržovati* a j.

Nekokonavé *ukrájiti* si přitvořil Klášterský a Sova k dokonavému *ukrojiti* podle *upíti — upíjeti, ubíti — ubíjeti, utratiti — utráceti* atpod. Bozděchovo nedokonavé *vdýchati* a Mayerovo *oddychati* vzniklo k dokonavému *vdechnouti* a *oddechnouti* podle blízkého vzoru *vzdechnouti — vzdychati.* U Mayera na tento vzor ukazuje také krátké *y* v kořeni, neboť složky s jinými předponami mají *ý, nadýchati se, zadýchati se.* Velmi blízký vzor má *pozývati* ve *vyzývati, nazývati*; k napodobení vedla okolnost, že v tvaru dokonavém se tato slovesa shodují: *pozvati, vyzvati, nazvati.*

Ne tak blízké vzory mají opětovací slovesa *ukráceti, uchvaceti* atd., připomenutá pod 4. Odchýlení od ostatního spisovného jazyka záleží v tom, že *ukráceti* atd. jsou slovesa třídy 5. (vzoru *sázeti, ze sázati*), kdežto běžná slovesa *ukracovati, uchvacovati, roztrušovati* atd. jsou slovesa třídy 6. Jsou to veskrze nedokonavé složeniny k dokonavým slovesům *ukrátiti, uchvátiti, roztrousiti* atd. K nim byla přitvořena slovesa *ukráceti* atd. podle běžných dvojic *odvrátiti — odvraceti, splatiti — spláceti, ostuditi*

— *ostouzeti, uhasiti — uhášeti* a j. Sloveso *stiskati* přitvořeno ke *stisknouti* podle *zdvihnouti — zdvíhati, mihnouti — mihati (se)* a pod. *Obracovati* a *navracovati* vzniklo k *obrátiti, navrátiti* podle *zkrátiti — zkracovati, uchvátiti — uchvacovati a j.* Raisovo *spráskati* ruce je snad slovo nářeční, ale možná že si je utvořil sám Rais, a to z potřeby. Chtěl vyjádřiti, jak ona hospodyně několikrát spráskla ruce, t. j. potřeboval ke *sprásknouti* slovesa opětovacího, nedokonavého, kterého v jazyce spisovném není. Vzorem mu mohlo býti prosté *práskati* k *prásknouti*. Také Šimáčkovo *přimívati* a Čechovo *vzplávati* vzniklo z potřeby. K dokonavému *přiměti* nemáme nedokonavé složeniny s předponou *při*. Užívá se slovesa prostého, *míti* (koho k čemu = vybízeti a pod.), ale ani to ne často; nejčastěji se o nedokonavosti užívá sloves podobného významu *vybízeti, nutiti* a j.

Podle prostého *míti, měl* atd., *mívati* utvořil si Šimáček *přimívati* k *přiměti, přiměl* atd. Sv. Čech potřeboval slovesa opětovacího, nedokonavého, ale jazyk spisovný zná jen dokonavé *vzpláti, vzplanouti*. Utvořil si je podle *mávnouti — mávati, roztáti — roztávati* a pod. dvojic.

Také složeniny uvedené pod 5. — mimo *vypraviti*, o němž viz výše — vznikly z potřeby. Nemáme dokonavého tvaru ke *zdáti se* a *pochybovati*. Šimáčkovi nešlo o to, aby vyjádřil, že se Bertě něco zdálo, že měla pocit něčeho, nýbrž o vystižení toho, že ono zdání se dostavilo, projevilo. A podob. se má věc se *zapochybovati*. K *vyčítati* máme sice dokonavé *vyčísti*, ale Raisovi bez pochyby dobře nevyhovovalo. Snad se mu zdálo příliš ostré, a proto si utvořil *zavyčítati*, které je jakoby mírnější.

O Raisových slovesech opakovacích pod 6. byla již zmínka. Nám tato slovesa nevyhovují, protože jsou složena s předponami. Místo *povrčívati* je běžné *vrčívati*, m. *povrtívati* (hlavou) *vrtívati* atd. Předpona nám vadí také u Nerudova *vykrmívati* (husy) a Nejedlého *zahořívati*. Oba spisovatelé chtěli vyjádřiti opětování dokonavých dějů *vykrmiti, zahořeti*, a proto si musili utvořiti nové složeniny.

Jak viděti, ze skutečné potřeby vznikla jen menší část uvedených zvláštností. Nejde o takovou potřebu, že by nebylo naprosto možné vystačiti s prostředky běžnými. Tak na př. místo »přimívaly« mohl Šimáček říci »přiměly«. Dokonavého slovesa užíváme tam, kde jde o opětování děje, dosti často. Tak na př. mohu říci »nosím, nosívám si do úřadu něco na desátou« nebo »vezmu si s sebou vždy . . .«. Zde je opětování vyjádřeno příslovcem vždy.

Nebo říkáme: vykouřím denně tolik a tolik doutníků — kouřívám... (Bývá zde také sloveso trvací: kouřím denně...)

Neruda mohl místo »vykrmívá« říci »krmí«. Ale kdyby tito spisovatelé byli přestali na běžných prostředcích, nebyli by přesně vyjádřili to, co vyjádřiti chtěli. Tak Neruda měl na mysli nejen krmení, nýbrž vykrmení hus, ale slovesa vykrmiti nemohl užíti, poněvadž je dokonavé. Šimáček chtěl vyjádřiti, že navštěvoval matku na její prosby často, t. j. chtěl toto opětování děje zřetelně vyjádřiti slovesem samým. Jde tedy v těchto a podobných případech o jemné odstíny od běžného způsobu mluvy a jistě by nebylo správné nepřiznávati spisovatelům právo tyto odstíny vyjadřovati útvary novými, ale tvořenými v duchu jazyka.

O většině připomínaných odchylek nelze však říci, že by vyplývaly z takové nějaké potřeby, o níž byla právě řeč. Tak dokonavá slovesa *hlédnouti, chvátiti, kročiti, slechnouti, tknouti se* neliší se významem nijak od obvyklých složek *po-, vz-hlédnouti, uchvátiti, vkročiti, poslechnouti, dotknouti se*. Slovesa *hltiti, loučiti, mlknouti, nažiti* a j. liší se od obvyklých *pohltiti, sehltiti, rozloučiti, odloučiti, umlknouti, zmlknouti, obnažiti* jen tím, že jsou nedokonavá, kdežto *pohltiti* atd. dokonavá. Ale potřebí těchto nových sloves nebylo, poněvadž na vyjádření nedokonavosti máme *pohlcovati, roz-, od-lučovati, u-, z-mlkati, obnažovati*, t. j. složená slovesa opětovací. Podobně nebylo potřebí nesložených *bádati, pínati, pletati, sílati, slouchati*, poněvadž se neliší nijak významově od běžných sloves *nabádati, pnouti se, vplétati, posílati* a *poslouchati*. Nové složky *vkráčeti, do-, pře-, za-sahati, v-, po-, vy-stoupati, opovrhati* a *pozdvihati* (uvedené v odstavci 2.) jsou významem úplně shodné s běžnými slovesy *vkročovati, do-, pře-, za-sahovati, v-, po-, vy-stupovati, opovrhovati a pozdvihovati*. Nebylo potřebí tvořiti nové složky *ukrájeti, oddychati, pozývati* a pod. (srovnej pod 3.), poněvadž máme v témž významě *ukrajovati, oddychovati, zváti*. A nebylo konečně potřeba tvořiti nová slovesa opětovací *ukráceti, uchvaceti, rozhlášeti, roztroušeti* a j., uvedená pod 4., poněvadž se významově neliší od obvyklých složenin *krátiti (ukracovati), u-, za-chvacovati, rozhlašovati, roztrušovati* a j.

Myslím, že přes to by nebylo správné tyto novoty zcela zavrhovati. Spisovateli, zejména básníku, nelze nepřiznávati právo, odchýliti se někdy od obvyklého způsobu mluvení. Básnická mluva všech národů má své zvláštnosti, odchylky od živého jazyka, často z vědomé snahy po odlišnosti. Ale třeba požadovati, aby tyto odchylky nebyly proti duchu jazyka. Viděli jsme, že v našem pří-

padě jde skutečně o zvláštnosti v duchu jazyka. Svědčí o tom nejlépe okolnost, že se některé z nich shodují se starším zvykem jazykovým. To lze dobře pochopiti. Tak na př. v jazyce starém bylo mnohem více sloves, která se vyskytovala buď jako prostá nebo ve spojení s předponami. Časem však tato dvojitost zůstala slovesům některým, a jiných se začalo užívati buď jako prostých anebo jen ve složení s předponami. Tak zůstala dvojitost u *vésti* — *přivésti*, ale ku př. *sláti* se začalo vyskytovati jen ve složení a *stoupati* jen jako prosté. Básník nedbá tohoto ustáleného zvyku a podle *vésti* — *přivésti* říká vedle *poslati* také *sláti*, vedle *stoupati* také *vstoupati* a vrací se tak jakoby k staršímu způsobu mluvení.

Vývoj, o němž byla právě řeč, nebyl po celém území českého jazyka stejný. Viděli jsme, že v některých případech zachovala nářečí starší stav. Mají tedy ony zvláštnosti v jazyce krásného písemnictví někdy oporu také v mluvě lidové. Tvoření prostých sloves nedokonavých z dokonavých složených, jako jsou uvedená *nažiti*, *sláti* z *obnažiti*, *poslati* atd. místo *obnažovati*, *posílati*, shledáváme i v ostatním jazyce spisovném. Tak nám jsou dnes nedokonavými slovesa *šinouti*, *kynouti;* v jazyce starším byla to však slovesa dokonavá. Časem však se vyskýtala tato slovesa zpravidla ve složení, hlavně s *po-*, *pošinouti a pokynouti*, takže nebylo tvarů nedokonavých. Jazyk si je vytvořil tak, že začal užívati prostých sloves *šinouti a kynouti*, ale ve vidě nedokonavém. I z nářečí lze uvésti obdobný případ: na Berounsku je nedokon. *vrátiti* (ku př. pařezy v lese). Vzniklo ze složeného *vyvrátiti* podle sloves *vykrmiti: krmiti*, *přinésti: nésti* atd. O těchto slovesech vykládal Zubatý ve Sborn. filolog. III, 228 pozn., 232 a IV, 252. A konečně je důkazem toho, že tyto zvláštnosti jsou správně tvořeny, okolnost, že nás neurážejí jako na př. nesprávné tvary a vazby. Čteme-li je, zarazí nás trochu jako každá novota, ale hned se s nimi smíříme.

Řekl jsem, že tyto novoty nevyplynuly z potřeby. Někdy snad přece byla jejich matkou potřeba. Tak na př., když se básníkovi nehodí do rytmu nebo do rýmu trojslabičné *umlkati*, *zmlkati* a když mu lépe vyhovuje dvouslabičné *mlknouti*. Ani této pomoci nelze tuším básníkovi upírati.

To je mé mínění o věci. Připouštím, že mohou býti o ní také jiná mínění, a proto bych vítal, kdyby redakce Naší Řeči vyslovila svůj soud.

*

Redakce N. Ř. se srovnává ve všem s výklady autorovými, rozchází se s ním jen ve dvou věcech zásadních. Je to především

v otázce, pokud sahají hranice analogického tvoření a pokud analogický novotvar má právo v jazyce. Je jisto, že jeden z nejplodnějších pramenů vývoje jazykového je právě analogie, ale je také jisto, že veliké procento t. zv. chyb a hříchů v jazyce vzniká její vinou. Proč ten, kdo podle vzoru *učiti* — *učitel* utvořil od slovesa *buditi* nové podst. jméno *buditel*, utvořil slovo dobré a života schopné a proč by ten, kdo by podle vzoru *měch* — *měšec* utvořil od slova *strom* zdrobnělinu *stromec*, utvořil slovo nám podivné, cizí a jistě odsouzené k zaniknutí (ač kdysi v jazyce bývalo)? Proč podle vzoru *pán* — *panský* můžeme tvořiti analogií další nová jména přídavná *presidentský*, *šoférský*, *docentský* a p., ale proč podle vzoru *bílý* — *bělavý* netvoříme v spis. jazyce přídav. jmen *temnavý*, *měkkavý*, *malavý* a p., ač se v nářečích touto příponou adjektiva tvoří a ač si je v spis. jazyce musíme nahrazovati rozličnými způsoby jinými? Proč v slovese *ukrájeti* cítíme perfektivum k slovesu *krájeti* (to abych se ukrájela, může říci matka, jež krájí dětem krajíc za krajícem) a proč zní nám cize jako opětovací tvar k slovesu *ukrojiti*, ač by jím podle analogie *ukojiti* — *ukájeti*, *ukloniti* — *ukláněti*, *utopiti* — *utápěti* atd. mohlo býti beze všeho?

Mluvíme v mluvnici o příponách živých (produktivních) a mrtvých (neproduktivních); to je mluveno učeně, abstraktně, schematicky. Poněvadž se všechno tvoření v jazyce děje napodobením, analogií, měli bychom mluviti o analogiích živých, tvůrčích, a analogiích odumřelých, neplodných. Filolog, který zná jazyk v celém jeho rozsahu, časovém i místním, má před očima nepoměrně větší počet analogií než mluvící, t. j. tvůrčí jednotlivec. Příčina je v tom, že každá doba a každé území jazykové má jen jistý počet vzorů, podle nichž tvoří, jistý počet analogií, jimiž svou zásobu slov a tvarů udržuje a rozmnožuje. Byla doba, kdy se v jazyce tvořila s oblibou slova zdrobnělá příponou -ec, jinými slovy, kdy analogií podle *měch* — *měšec* mohla vznikati deminutiva nová a nová, byť ne výhradně. Ale časem nabyly obliby jiné vzory, jiné analogie (na př. *dar* — *dárek*), starší způsob upadl v zapomenutí, analogie *měch* — *měšec* odumřela a Čech naší doby tímto způsobem svou zásobu zdrobnělin již rozmnožovati nedovede. Takových odumřelých analogií (neproduktivních přípon) zná filolog v každém jazyce bez počtu. Ale vývoj jazyka nejde ani po celé jeho oblasti stejnými cestami; co odumřelo v spisovném jazyce, žije namnoze dosud v jeho nářečích. Starší čeština měla na př. k *malý*, *bílý* zdrobnělé *mal'útký (malitký)*, *běl'útký*; v spis. jazyce se tento způsob tvoření tuze nerozšířil, ale v nářečí (lašském) nalézáme adjuktiva *hlaďutky*, *chuďutky*, *bilutky*, *malutky*, *dro-*

butiky a p., kdežto se ve spis. řeči ujalo tvoření podle vzoru *malinký, maličký, malounký* a p. Můžeme sledovati v živém jazyce i analogie odumírající i analogie i v rámci téhož nářečí omezené jen na určité kategorie slov. Takovou odumírající a jen uměle při životě udržovanou analogií jest na př. tvoření příponou *-ba;* slova *kradba, sečba* a p. znějí nám už cize (vedle *kradení, sečení),* ač v jazyce kdysi bývala a ač vzorů pro tento způsob tvoření je v nč. víc než dost. Přípona *-tel* je sice až dosud produktivní, ale od sloves třídy 1. neb 2. se jí podst. jména netvoří (ač i toho máme doklady staré ve jménech *pitel, dodatel* a p.) a bylo by zbytečným počínáním je tvořiti, protože si jazyk vytvořil v těch případech odvozeniny jiné, analogiemi jinými *(piják, dříč, vůdce, bitec* a p.). Neboť to je další hranice analogického tvoření, že živý jazyk netvoří bez potřeby. Filolog dovede každý novotvar vyložiti analogií, neboť všechno tvoření se jí děje, ale v jazyce neplatí zásada »comprendre, c'est pardonner«; nejde jen o to najíti analogii, nýbrž také o to zjistiti, je-li ta neb ona analogie dosud živá, produktivní v určité době a v určitém místě.

A to platí i o některých novotvarech slovesných, jež uvádí autor předešlého článku. Z toho, že v stč. byla ze sloves složených *vyvrhnouti, otráviti, zpeněžiti* utvořena analogií podle *vynésti — nésti* prostá slovesa *vrhnouti, tráviti, peněžiti* (v. N. Ř. III, 152; IV, 220), že se s touž analogií setkáváme tu a tam v nářečích *(vyvrátiti — vrátiti)*, neplyne ještě, že by novotvary našich spisovatelů typu *slechnouti* nebo *sílati* byly tvořeny v duchu jazyka, sice bychom musili připustiti, že také tvary (kdyby je dnes někdo zaváděl) *kradba, platba, sečba, pitel, datel, stromec, domec, malavý, velkavý* a p. jsou tvořeny rovněž v duchu jazyka, neboť i ony mají obdoby své. Jsou sice utvořeny analogií, ale analogií pro naši dobu a pro náš usus neproduktivní, umělou a smyšlenou a proto působí cize, neujímají se v živém jazyce a stěží se kdy v něm ujmou, protože jsou nadto ještě zbytečné — papírové růže vedle živých květů. Utvoří-li básník podle vzoru *plakati — zaplakati* slovesa *zapochybovati, zazdáti se, zapřemítati, zaprouditi* a p., působí tato slova sice nově, ne však cize a čtenář vycítí i potřebu, významový odstín, který vedl k utvoření jich; ale tvary *slechnouti, sílati* a p. působí dojmem cizoty a mimo to i zbytečnosti, protože to, co vyjadřují, má už jazyk obsazeno formami *zaslechnouti, posílati* atd. Může-li se říkati *pohostiný* a *hostiný, pohotový* a *hotový, pochmurný* a *chmurný*, kdo by mohl míti za zlé našim básníkům, když si podle toho vzoru utvořili z adj. *poslední* nové adj. *slední*, ač by toto adj., kdyby bylo bývalo vzato ze živého jazyka, musilo

znamenati něco načisto jiného? A totéž, co bylo pověděno o těchto slovesech tvořených odpínáním předpon ze sloves složených, platí i o slovesech opětovacích tvaru *vkráčeti*. Byla doba, kdy analogické tvoření iterativ tímto zpusobem, *kročiti* — *kráčeti*, bylo v střední češtině, která je základem spis. jazyka, živé. Jsou i nářečí (slovenská), kde se iterativa tohoto způsobu, *ohlásiť* — *ohlášať*, *okročiť* — *okráčať*, *vysušiť* — *vysúšať*, *vyhynúť* — *vyhýňať*, *domrzeť* — *domŕzať*, tvoří posud. Ale západní čeština se tohoto způsobu tvoření vzdala; nová iterativa (často ovšem jen s významem imperfektivním) netvoří se již podle typu *hoditi* — *házeti*, *bodnouti* — *bodati*, nýbrž podle vzoru *koupiti* — *kupovati*, *zavrhnouti* — *zavrhovati*. Proto vedle staršího *sáhnouti (sieci)* — *sahati* jsou novější *dosáhnouti* — *dosahovati* (za stč. *dosahati)*, *stisknouti* — *stiskovati* (m. *stiskati)*, vedle staršího *zdvihnouti* — *zdvíhati* novější *pozdvihnouti* — *pozdvihovati* (m. *pozdvíhati)*, vedle *kročiti* — *kráčeti* novější *vykročiti* — *vykračovati*, *ohlásiti* — *ohlašovati*, *ukrátiti* — *ukracovati* atd. Jakým způsobem dnešní čeština tvoří svá iterativa (imperfektiva), vidíme nejlépe na slovesech nových, na př. *zachmuřiti* — *zachmuřovati*, *oplotiti* — *oplocovati*, *vybočiti* — *vybočovati*, *odplivnouti* — *odplivovati* a p. Proto iterativa způsobu starého, tvořená analogií podle *hoditi* — *házeti* a p. v době nynější pusobí také cize, zhusta jako moravismy *(poučet — pučovat)* a jsou mimo to zbytečná, protože živý jazyk má pro to, co vyjadřují, hotové tvary své; proto také Čech v slovesech *ukrájeti*, *vkráčeti*, *dosahati*, *pozdvíhati* a p. bude vždycky spíše cítiti perfektiva k slovesum *krájeti*, *kráčeti*, *sahati*, *zdvíhati* (neboť tento zpusob analogie — skládání s předponami — je živý) než iterativa k slovesum *ukrojiti*, *vkročiti*, *dosáhnouti*, *pozdvihnouti*. Rozumíme-li tedy duchem jazyka způsoby zvyklostí ustálené, jimiž příslušníci téhož jazykového celku a téže doby svuj zděděný poklad forem udržují a rozmnožují, jsou slovesa typu *slechnouti*, *sílati* a typu *vkráčeti* tvořena *proti duchu jazyka*.

Druhá věc, v níž se rozcházíme s autorem článku, je mínění o tom, co pokládáme v jazyce za potřebné. Jazyk je útvar kolektivní a také potřeba je kolektivní, nikoli pouze individuální. Rozumí se samo sebou, že se potřeba nové formy pociťuje individuálně a individuálně se také uspokojuje (t. j. slovo, formu tvoří vždycky jednotlivec z vlastního popudu), ale kolektivní potřeba se jeví v tom, že všichni cítí nezbytnost toho slova nebo té formy a že se proto tento nový útvar jednotlivcův stává brzo vítaným majetkem všech. Slovesa typu *slechnouti*, *sílati*, *ukráceti* nebyla utvořena z potřeby kolektivní, neboť všichni cítíme vedle sloves *poslechnouti*,

posílati, *ukracovati* jejich zbytečnost; proto se také tyto nové formy neujímají v živ. jazyce, nýbrž zůstávají omezeny na přejímání knižní a rozmnožují zásoby jazyka, který Flajšhans nazval jednou v tomto časopise trefně češtinou měsíční. To nemá také nic společného s t. zv. jazykem básnickým; je pravda, že se v každém jazyce řeč básnická liší od řeči konversační, ale i ty formy, jimiž se liší, vznikly v živém jazyce anebo podle jeho živých vzorů, a výsadám básnické řeči se v žádném jazyce nerozumí a nesmí rozuměti tak, aby mohl básník psáti umí m. umějí, dadí m. dají n. chcí (chcó) m. chtějí. Utvoří-li básník slov. *slechnouti*, *sílati*, *ukráceti* a p. proto, že se mu slovesa *zaslechnouti*, *posílati*, *ukracovati* nehodí do míry veršové nebo do rýmu, tvoří ze své individuální potřeby, která se podstatně (t. j. kvalitou, byť ne kvantitou) neliší od potřeby začátečníka, česky se učícího, který ze své individuální potřeby podle vzorů jemu známých vypomáhá si analogickými novotvary, které rozenému Čechu jsou zbytečné a směšné. Básník, který si usnadňuje své veršování tím, že místo *posílati* píše *sílati*, m. *ohlašovati* — *ohlášeti*, m. *poslední* — *slední*, m. *znovu* — *znov*, podobá se, jak říkával Gebauer, klavírnímu virtuosu, který místo oktávy bere septimu, protože mu na oktávu nestačí rozpětí prstů. Efekt je stejný.

DROBNOSTI.

SLOVA KLEVERA ATP.; MANDLOT.

Při druhém, konečném výkladě severomoravského slova *kredlech* z *klédrich* (NŘ. 5, str. 144) zmínil jsem se o tom, že domnělou spojitost tohoto slova s německým *klebrig* jest zamítnouti z důvodů hláskoslovných. Zdá se, že mnozí čtenáři si neuvědomili dobře, co tím míněno, totiž to, že není v německém jazyce příkladu, aby skupina *br* samovolně přecházela ve skupinu *dr*, a že by případ změny *klébrig* > *klédrich* byl svého druhu první. Změnou pak analogickou, t. j. změnou založenou na nějakém bližším vztahu jiném a vyplývající z dokonalého sdružení s touto představou cizí, rovněž nelze *klédrich* vysvětliti; neboť, co jeden přispěvatel navrhuje, že *klébrig* pozměněno v *klédrich* snad přikloněním k *redlich* »poctivý«, to právě trpí nedostatkem takového vnitřního vztahu, zde významového. Ostatek přídavné jméno *klébrig* »lepkavý«, zrovna tak jako sloveso *kleben*, nebývá v německých, a to zvláště v bývalých rakouských nářečích, ani v mluvě obcovací všude obvyklé a

známé (srv. P. Kretschmer, Wortgeographie der hochdeutschen Umgangssprache, str. 281), a skutečně: podle šetření prof. J. Springra v Šumperku tamní venkovský lid neužívá ani přídavného *klédrich*, znaje jen podstatné *klédrich* »povidla«, aniž rozumí přídavnému *klébrig*, klada místo něho *klébich*, *kläbich* i *kläibich* (o původě viz doleji), na př. o těstu neb o hmotě přichystané při dělání tvarůžků. Zbývá tedy jediné východisko: *klédrich* je osobité jméno přídavné, jež se samo z jazyka vytratilo a dnes už dokonce i v zúžené platnosti jména podstatného ve prospěch cizího »Powideln« vytrácí. —

Německá mluvnice učí však docela bezpečně jiné změně nebo, lépe řečeno, platnosti vnitroslabičného *b*: mimo jiné také v střední němčině, najisto v dnešních a patrně také v starších nářečích, zaznívalo tu ještě spirantické *v* (srv. o tom Michels, Mhd. Elementarbuch, 1921', str. 96 násl.). A tu hned dva přispěvatelé (p. inž. O. Ott a Dr. Fr. Sedláček) podávají zajímavé doklady toho, že se německé *klében* vyslovovalo i *kléven* (čti v po česku), což zejména vysvítá z českého slova, z něm. přejatého, *klebera* nebo *klabera* nebo *klevera*, značícího v středních Čechách (Praha, Únětice) »rozvařené čerstvé, syrové švestky, kdežto povidla se vařila ze sušených švestek (Ott)«. Sedláček vhodně cituje z Nerudova feuilletonu »Švestka« (Drobné klepy 3, str. 5) toto místo i s nesprávnou mistrovou etymologií: Čerstvé, nestažené, ale vyloupané švestky, trochu s cukrem rozvařené, s vlastní omáčkou — tak zvaná *klevera* čili správněji *klabera*, od »klabati« čili loupati. Neruda podotýká, že se slovo to v Slovníku Jungmannově nenalézá, my dodáváme, že ho mimo pouhé heslo *klevera*, viz *klebera* (6,602b), nenajdeme ani u Kotta.

Přes to slovo to žije neb aspoň žilo a vyžaduje výkladu; ten může býti podán dokonce v rámci širším, neboť, jak V. Ertl v dopise ke mně dobře připomíná, náleží k téže čeledi také staročeské ženské podst. *klev*, zdrobněle *klevcě*, »lep, osidlo na ptáky, avicapa a pod.« (v slovnících 14. a 15. stol.; viz Stč. slovník Gebaurův, jenž si však jaksi netroufá vyložiti slova toho určitě). I běží nyní o základ německý. Je tu předně podstatné *der Kleb* nebo podružně také *die Klebe* »Leim, Kleister, besonders Vogelleim«, slovo dávné a očividný pramen hořejšího *klev(cě)*, jež tedy přede vším jiným značí »vějičku natřenou klím«, pak teprve »osidlo vůbec«, což právě pro střední němčinu v útvaru *klew* dosvědčuje Diefenbach glosou »aucupalis, i. res apta ad capiendum« (srv. Grimmův slovník 5, sl. 1041 násl.). Dále máme substantivum odvozené

přímo od slovesa *kleben*, totiž *der Kleber* (se značně otevřeným *e*): buď jméno osoby »lepič; váhavec«, nebo jméno věci, toto i rodu středního, »lep, *lepkavá látka*, klí, pryskyřice, sliz«, zřejmý zdroj české *klebery, klabery, klevery*. Ženský rod je v češtině zajisté přikloněním k slovům podobného významu »břečka, máčka a pod.«. Němčinář ví, že sloveso přechodné »lepiti« znělo v starším jazyce *kleiben* (vedle nepřechodného »lpíti« *klîben* a vyvozeného z toho *kleben*); sloveso *kleben* zvítězilo však i ve významu přechodném nad *kleiben*, kteréž se drží dnes ještě dialekticky a znamená »lepiti, připevniti, zamazati, poskvrniti«. Pozoruhodny jsou i starší útvary jmenné s *ei* : *der Kleib (die Kleibe)* »lep; kaňka; hrudička«, *der Kleiber* osobně »klihař; jenž zamazává, lepí stěnu«, což přejato do dolní lužičtiny jako *klebař*, a věcně »mazadlo, bláto, bahno, lejno«, konečně přídavné *kleibich(t)*, jež spíše ještě nežli obdobné *klebig, klebich(t)* jest obsaženo v onom severomoravském adjektivu *kläibich*, které tam zastupuje spisovné *klebrig*. Srv. ještě u Grimma sl. 1065 násl. a v slovníku Weigandově hesla kleben a kleiben. —

Dr. Sedláček upozorňuje mimochodem též na slovo *mandlot*, kteréž zná z Berounska; značí bramborovou kaši rozdělanou mlékem (franc. *purée*) na rozdíl od *brambor šťouchaných* (drobených) a *míchaných* (buď o sobě nebo se zelím neb s kroupami). A původ slova? Soudím, že to není než lidově po německu vyslovované *die Mandelade*, tedy *mandlót*, útvar to smíšeně německo-francouzský, jenž znamená »mandlové mléko« (Heyse, Fremdwörterbuch) anebo podle Kotta 1, str. 974b »mandl. mléko se žloutkem, cukrem, skořicí a vanilkou« (viz heslo *mandelada*) — tedy najisto něco velmi jemného, kterážto vlastnost oné kaše bývá i jinak obrazně vyjadřována známým přívlastkem *hedvábná* nebo vlastně *herbábná kaše* (srv. i Kott 1, 675b a Příspěvky atd. 3, 599a). *Jos. Janko.*

NAŠE BUDOUCÍ MĚNA.

Jest nespornou zásluhou našeho prvního ministra financí, že rázným řezem (okolkováním) oddělil naši valutu od churavé, vodnaté valuty vídeňské, kterou rakouská vláda rozředila neustálým vydáváním nových bankovek tak, jako nesvědomitý hostinský ředí víno. Ale osamostatnění naší měny není tím ještě dokonáno a dnes stojíme vlastně v polovičce cesty. Podle shodného mínění opravdových znalců zdejších i cizích musíme tak brzo, jak jen bude možná,

založiti vlastní banku pro výdej nových bankovek, hodnotných, které bude třeba podložiti jednak zlatým pokladem, jednak však ještě třemi věcmi, které mají cenu vyšší zlatého pokladu: prací, šetrností a trpělivostí. Nová měna, takto ozdravená, bude se však musit odpoutati od měny vídeňské, jež upadla v neváżnost a k tomu je dnes rozpolcena na několik druhů (rak. korunu okolkovanou a nekolkovanou, korunu jihoslovanskou atd.), také *novým názvem peněžní jednotky*, aby se nezaměňovala s měnou starou a zároveň aby stoupla vážnost a obliba nových, tentokráte zcela našich peněz. K řešení této jistě zajímavé a časové otázky chci přispěti malou úvahou.

Hned po převratu bylo v českém lidu všeobecné mínění, že nová peněžní jednotka má míti přibližnou hodnotu stříbrného franku a že se má jmenovati »*sokol*«. Toto sympatické jméno, známé po celém světě a upomínající každého, i cizince, na Čechy, bylo jistě voleno tak šťastně, že se stěží podaří najíti jméno vhodnější. Okolní slovanští národové uvítali jméno to s radostí a u některých se již ujalo pro naši korunu. I cizinci poznají při vyslovení tohoto názvu snadno a hned, že běží o měnu československou, když je jméno Sokolů známo téměř po celém světě. A konečně jest sokol, arci k malé radosti některých našich spoluobčanů, název nepřeložitelný.

Název nové mincovní jednotky byl také nedávno z části předmětem živé novinářské rozpravy mezi maďarským ministrem financí a našimi odborníky (v »Prager Tagblattu« v červnu t. r.). Min. Hegedüs nám totiž navrhoval, abychom vstoupili s Maďarskem a okolními státy středoevropskými v »mincovní unii«, která by měla za společnou peněžní jednotku frank. Šlo tedy o jakousi malou »latinskou mincovní unii«, o peněžní napodobení politické »malé dohody«. Návrh ten byl z věcných důvodů, a jistě právem, odmítnut s naší strany dr. Fořtem a Englišem. K důvodům jejich můžeme přidati ještě důvod jazykový, že by bylo nutno nazývati novou naši peněžní jednotku pro zřetelnost obsáhlým názvem »frank československý«; oč kratší a výstižnější je »sokol«! Z téhož důvodu nemohu vítati návrh, který se objevil před několika dny, aby se říkalo »*československý zlatý*«. Vedle délky názvu vadí tu věcná úvaha, že starý název »zlatý« žije dosud v mysli i v ústech lidu a vyskytuje se na starších, avšak dosud platných právních listinách. K jakým omylům, ba podvodům by mohla u prostého lidu vésti záměna starého a nového peníze při právních jednáních, netřeba vyličovati. Myslím tedy, že můžeme zůstati při názvu »sokol«.

Hůře je však o vhodný název pro drobné mince naší budoucí měny. Návrh, aby budoucí sokol měl deset drápků a sto brků, byl jistě míněn jen žertem. Mám-li navrhnouti jméno pro desítinu budoucí základní jednotky peněžní, neváhám navrhnouti jméno »koruna«. Jsem při tom veden těmito úvahami: Lid je vždy a všude tak konservativní, že ještě celá desítiletí po zavedení nové měny počítá v měně staré. Ještě dnes počítáme na krejcary, šestáky a zlatky, a žádný zákon nás nepřinutí, abychom tak nečinili. Bude dobře, vyhověti této vlastnosti lidu a ponechati jisté pojítko mezi měnou starou a novou, po němž by lid ponenáhlu přešel k novému počítání. Není pochyby, že lid bude ještě dlouho počítati v korunách, a také naše vláda se neodhodlá tak brzo přejíti k nové měně, již z důvodů politiky daňové. Ale počítati ve znehodnocených korunách a haléřích jest velmi nepraktické. V praxi je dnes nejmenší jednotkou desítihaléř, větší jednotkou pak desítikoruna; haléře jsou dnes mikrokosmy, které počítajícího jen obtěžují a způsobují mu zbytečnou práci počítací a písařskou. Haléře přestaly ve skutečnosti trvati. Jejich znehodnocení je bohužel po názoru nejlepších praktiků do značné míry trvalé. Bylo by praktičtější, označovati na př. ceny zboží v sokolech a jejich desítinách nebo setinách. Ale nový sokol, má-li býti ze stříbra a blížiti se franku, musí míti hodnotu několikanásobně větší než papírová koruna; pro jednoduchost bude zajisté nejlepší, bude-li míti hodnotu desíti papírových čs. korun. Tím se zjednoduší přepočítání na novou měnu a zároveň usnadní přechod k ní. Co stálo doposud na př. 64 Kč, bude státi 6 S 4 Kč. Bude-li cena sokola stoupati, bude arci stoupati také cena čs. koruny; nestavíme se tím tedy nikterak do cesty konečnému řešení poměru naší valuty k valutám cizím.

Zbývá ještě otázka, jak nazvati setinu budoucí jednotky, rovnou podle předcházejícího výkladu asi desíti dosavadním haléřům. Nesmí se už nazývati haléř, nehodí se pro ni ani jméno groš, které u našich značívalo minci hrubější a nikoliv nejdrobnější. Staří Čechové říkali nejmenším mincím peníze nebo penízky, kteréžto jméno se nedoporučuje pro podobnost s celkovým názvem peněz. Mohli bychom navrhnouti pro budoucí drobnou minci slovenský název babka, ale ten má v češtině nádech komický nebo i pohrdavý a k zvýšení vážnosti nových peněz by nepřispěl. Mám za to, že by bylo nejlépe dáti této drobné minci, která by se rovnala dnešní skutečné nejmenší běžné jednotce, desíti haléřům, jméno »denár« (zkratka d). Jméno to značilo kdysi, již za nejstarších panovníků českých, drobnou minci, jejíž cena byla za posledních Přemyslovců velmi malá. Od té doby se už u nás denáry ne-

vyskytly, nemohou se tedy v praxi plésti s novějšími mincemi, a přece zas nejsou českému lidu úplně cizí. Svým významem značíce »desetníky« a majíce i název podobný začátkem českému »deset haléřů«, usnadňovaly by zapamatovati si jejich hodnotu v staré měně a přejíti nenásilně k měně nové. Kdo však ví o lepším názvu drobné české mince, ať neváhá a poví nám o něm, budeme mu vděčni.

Stoupla-li by lety česká valuta na trhu mezinárodním značně, bylo by arci lze rozděliti denár opět na deset haléřů, a stříbrný sokol by se proměnil, jako očividné znamení našeho blahobytu, v minci zlatou. Boh. Sládeček.

Otiskujeme rádi tyto návrhy a stejně rádi bychom viděli, kdyby se o nich uvažovalo, aby otázka jmen našich nových peněz, až na ni dojde, nebyla řešena teprv nějak dodatečně. O jméně sokol ani my nepochybujeme, že by bylo velmi šťastné (jako každé slovo, které vyšlo z duše národa); mají-li Bulhaři za základní jednotku své měny »lvy«, proč bychom my neměli míti jména, které je tak nerozlučně sloučeno s naším národním životem? Korunám ovšem každý přeje, aby co nejdříve zapadly do propadliště věčnosti; dokud budou ty ošuntělé, bezcenné cáry živořiti, nikdo jim jistě nebude říkati jinak, než jak jim říkáme dnes. Denár máme za slovo vhodné; i jeho tvar, protože nám, západníkům, lépe svědčí římský denár než byzantský dinár, jejž přijali Srbové. Také je to slovo v našem lidu známé, zejména ovšem z šístky a bulky, denáry jsme mívali i my v dobách svého samostatného mincovnictví a o člověku bohatém se říkává, že »má denáry«. Snad se někomu bude zdáti, že by byl lepší čistě český »desetník«; ale nebylo by na škodu, kdybychom měli vedle nepřeložitelného slova sokol stejně nepřeložitelné slovo pro minci drobnější, k tomu slovo známé také cizincům. Jméno »desetník« by se jistě v ústech německých a maďarských neujalo a zkušenost učí, že by se ujímalo nesnadně i v ústech českých, pokud nevyhyne vzpomínka na bývalé krejcary; nám je »desetník« slovo stejně nelidové, jako bývalo, když jsme desetikrejcarům říkali »šesták«, dvacetihaléřům neříkáme »dvacetník«, nýbrž »šesták« (slovo ono za naší paměti žilo skutečně jen jako jméno mince na dvacet krejcarů), desetihaléř nám je stále ještě »pětníkem« a zůstane jím, dokud se neobjeví skutečný pětník, t. j. peníz pětihaléřový (jako francouzský sou, vlašský soldo atd.). Red.

POSUDKY A ZPRÁVY.

Ph. Dr. F. A. Soukup, *Přehledné dějiny české.* Nakladatel B. Kočí v Praze. 1921. Str. 166. Cena Kč 18.—.

Kniha podle nakladatelského doprovodu populární. Na populární knize žádáme, aby výsledky odborného badání, jež zpracovává literatura vědecká, šířila do vrstev neodborných, vzdělání žádostivých a potřebných, slohem srozumitelným, jazykem správným, aby stála na výši současného badání vědeckého a aby jeho výsledky tlumočila správně. Nežádáme-li na popularisátorovi práce tvůrčí, máme tím větší právo na něm žádati informovanost ve věci a bezvadnost ve formě. Ale takovým populárním spiskem v dobrém smyslu tyto Přehledné dějiny české — jak se zdá — nejsou.

Především autor Dějin nepíše dobře česky; toho si všimli i jiní referenti a ten soud lze jen potvrditi. A to je na pováženou právě při knize populární o českých dějinách, určené učitelstvu, školám, rodinám. Chyby jazykové jsou všeho druhu: pravopisné i tvaroslovné, skladebné, lexikální, tiskové a j., jsou-li ještě jaké. Pravidel českého pravopisu nezná anebo nedbá asi ani autor knihy, ani její sazeč, sice by v knize nebylo psáno: professor (5, m. profesor), *tak že* (6, 18 m. takže), s*á*hati (8 m. sahati), vl*á*dyka (9 m. vládyka), pohosti*nn*ost (10 m. pohostinost), př*í*vrženec (14 m. přivrženec), obě*t* (15 m. oběť), st*i*hati (17 m. stíhati), *podruhé* (20 m. po druhé), lati*nn*íci (20 m. latiníci), Krušné *H*ory (21 m. hory), *za to* však (23 m. zato), lénní (23 m. lenní), dvéře (26 m. dveře), vyšívačské (27 m. vyšivačské), bu*ll*a (27, 28 m. bula), sprostředkovatel (29 m. zprostředkovatel); k tomu přistupují ještě chyby sazečské, na př. pelivě (17 m. pečlivě), *o ch*ranu (21 m. o ochranu), by (22 m. byl), *k*řiven (22 m. hřiven), Zdí*h* (25 m. Zdík), bitva u Kressenbrunnu r. *1620* (29 m. 1260), smrt vévody korutanského Oldřicha r. *1629* (tamt. m. 1269), a chyby v interpunkci (25, 28, 31). Víc než tyto zevní nedostatky, z nichž se může autor vymluviti tu a tam neustáleností a proměnami v českém pravopise za posledních dvacet let, padají na váhu chyby proti vlastní podstatě jazyka, kde není — aspoň pro spisovatele a inteligenta vůbec — výmluvy žádné. Že se neříká vzkřísení (6), nýbrž vzkříšení, nap*j*ati (31), nýbrž napnouti, je známo odedávna a poučuje o tom každá mluvnička; stejně známé a i v N. Ř. už nejednou ohřívané věci jsou na př., že není dobře psáti jedna ze druhé (4 m. z druhé, právě tak jako říkáme jeden s druhým, a ne se druhým), *ku* které (13 m. ke

které), ze řečtiny (6 m. z řečtiny, jako z řeky, z Říčan a p.), práce je obtížnou (5), král byl štědrým (30 m. obtížná, štědrý), pastviny byly společny (23 m. společné), válka skončila (12, 13 m. se skončila), šíření se křesťanství (17 m. šíření), posléze (12, 23 m. konečně), dle líčení (7), dle jména (27 m. podle), majitel lenního statku (23 m. vlastník), Čechy, jejichž držení (30 m. jichž), také papež nepřál mu (30 m. ani papež mu nepřál), národopis či ethnografie (4 m. neboli, pod. 1. 24, 27), zodpověden (20 m. odpověden), nejvíce se lišil jazyk Slováků, jelikož tito stýkali se se Slovany korutanskými (11 m. jelikož se stýkali). Proč píše spisovatel přeci (12, 17, 31) m. přece a Olomúc (20, 29 a j.) vedle Rakousy a p., jest asi jeho osobní tajemství. Spisovateli Dějin není dále jasný význam některých českých slov ani jejich správné vazby. Jak rádi by byli naši historikové, kdyby o praobyvatelích Čech měli sporé zápisy (8), jak by se radovali naši slavisté, kdyby také staroslovanské písemnictví bylo zanechalo u nás po sobě sporé písemné památky (25) a kdyby těch i oněch nebylo poskrovnu. Jak smutno naopak jest asi samotným Dějinám Palackého (5), když je už v bibli psáno, že není dobře člověku býti samotnému. Slovesa panovati užívá autor rovněž způsobem nečeským. Nesouhlasíme sice s názory našich brusů, jimž se zdá sloveso panovati nesprávným všude, kde lze místo něho položiti sloveso býti, nýbrž přiznáváme i jemu právo užití metaforického, ale nesouhlasíme zase s tím, aby se tento metaforický význam slovesa panovati stíral po vzoru německém až do bezbarvosti, která umožňuje užíti slovesa toho i ve významu protismyslném. Slýcháme-li z úst lidu, že tenkrát ta a ta móda panovala, že dnes panuje i na vsi klobouk, že v zimě panují všude brambory a kyselo, že tenkrát panovaly všude kruté mrazy, že někde panuje ten a ten zvyk, ta a ta písnička, že to a to teď panuje (na př. ošiditi i přítele), cítíme tu všude určitý obsah slovesa panovati, který se sice tu a tam blíží slovesu »býti, trvati, jeviti se« a p., ale přece zachovává svůj podstatný rys, představu něčeho, co všichni na sobě cítí, čím se všichni spravují, co se všude jeví a p. Ale nikdo, kdo nepozbyl smyslu pro odstíny českého slovníka, neřekne, že v světnici panuje tma, že mezi výjevy sil chemických, thermických a j. panuje nějaká souvislost, že — jak píše náš spisovatel — mezi papežem a patriarchou cařihradským panoval těžký spor (14), anebo dokonce, že v Německu panovalo bezkráloví (30, jinými slovy, vládlo bezvládí). Ještě zjevnějších germanismů se dopouští spisovatel, píše-li: náboženství prodělalo vývoj (3 m. se vyvíjelo, prošlo vývojem), v první řadě (3 m. především),

krajina, *kterou* obývají (3, 8, 9 m. v které), historická kritika *podmiňuje* dlouhé a namáhavé studie (4 m. vyžaduje jich), rok *na to* (19 m. příštího roku, rok potom; pod. *načež* 14, 28), lesy *patřily* knížeti (23 m. náležely), *bezprostřední* majetek (23 m. přímý), boží soud *spočíval* na víře (25 m. zakládal se), kousky skla druženy *pomocí* olověných proužků (27 m. spojovány olověnými proužky). Nesprávně píše spisovatel: nedovolil *toho* (20 m. to), našedše hojné podpor*y* (16 m. našedše podporu nebo došedše podpory), získal názv*u* (22 m. název), přezvali ji *na* Dagmar (29 m. přezvali ji Dagmar). V proudu historického vypravování rád se blýská spisovatel tu a tam některým rčením archaistickým, leckdy však chybným; neříkalo se, že statek »spadl« zpět *knížeti* (23), nýbrž na knížete, že císař vynesl *na* někoho klatbu (30), nýbrž nad někým (»vynésti něco na někoho« znamená vyjeviti, vyzraditi a p.), že ta a ta země byla vtělena *k* Čechám, nýbrž vtělovalo se, jak předpona již naznačuje, do něčeho n. v něco (do desk, do koruny české) anebo se přivtělovalo k něčemu. Chyby proti správnému postavení nepřízvučných slov ve větě se najdou skoro na každé stránce: tak mění *se* (3 m. tak se mění), při čemž často *mu* byly (3 m. při čemž mu), aby bez vlastního přičinění stal *se* (3 m. aby se) a t. č.

Do věcného rozboru Přehledných dějin českých se pouštěti nemíníme, neboť to není naší věcí. Ale na některé věcné nesprávnosti, které se týkají řeči a literatury české, přece jen pokládáme za svou povinnost upozorniti v tomto časopise. Tak životní dílo Palackého se jmenuje »Dějiny národu českého v Čechách a *v* Moravě«, nikoli »na Moravě« (5) a první díl vyšel česky r. 1848, nikoli *1847* (tamt.); Rezkovo »Zvolení a korunování Ferdinanda I.« není jeho »největším dílem« (5) ani rozsahem, ani významem; Luboš Niederle, který »v archeologii napsal cenné práce« (6), se píše Lubor; v pověstech z doby pohanské vystupují zase podvržení bratří *Chrudoš a Šťáhlav* (12), kteří se narodili, jak známo, až v 19. stol.; mylně vykládá autor o Remešském evangeliu, že část psaná cyrillicí je psána jazykem staroslověnským, část hlaholská že je *chorvatská* (17); mylně vykládá o písni »Hospodine, pomiluj ny«, že prý byla zpívána již *při nastolení svatého Vojtěcha* na stolec biskupský a odtud také zvána »písní sv. Vojtěcha« (20, omyl vzniklý asi tím způsobem, že si autor popletl Kosmovu zprávu o Krleš zpívaném při nastolení Dětmarově se starou tradicí, připisující složení písně »Hospodine« sv. Vojtěchu); ještě mylněji pak vykládá dále o téže starodávné písni, že její *začátek* je prý *staroslovanský*, *vložené* verše »daj nám

všem, Gospodine, žizn i mír v zemi« pak *staročeské;* nesprávně mluví ještě o olomouckém biskupovi Jindřichu Zdíkovi jako o *synu Kosmově* (25), ač je známo, že jediný pramen této zprávy je falsum (Novotný, Děj. I, 2, 588); nesprávně vydává Vincencia, kaplana Danielova, za kaplana *krále Vladislava* (25). Nesprávné místy, a leckde až kuriosní jsou autorovy výklady jazykové, etymologické. *Třeboň, Třebíč, Třebenice* nejsou názvy dědin vzniklých na půdě »vytříbené«, jak se spisovatel domnívá (24), nýbrž jsou to názvy utvořené ze jmen osobních Třěbon (jak správně ukázal již Palacký 1834), Třěbek, Třěben (Černý-Váša 131 s.), vesměs doložených z doby staré; jméno *lech* nelze odvozovati od slova »lécha« (= pole 9), nýbrž od »lado« (lędo); slovo *ves* (lat. vicus) nesouvisí se slovem »veš«, jak myslí autor (9: vše [= ves] bylo jim společno, dědili všichni po otci [= dědina]); řeckolatinské slovo *archeologie* vykládá (6) z řec. »arché« = počátek, předek m. z »archaios« = starý, dávný, *numismatika* je prý složeno z lat. »nummus« = peníz, mince, a řeckého »matéma« = nauka (tamt; měly by tedy Listy fil. psáti nummismathika, nikoli numismatika a netrvati po tomto výkladě v domnění, že základem slova je numisma, -atis); podle tohoto výkladu autorova byla by »diplomatika« snad nauka o dvojnících, »pragmatika« nauka o Praze, a co by byla »dogmatika«, netroufáme si ani domysliti.

Napsali jsme v úvodě k tomuto posudku, že Soukupovy Přehledné dějiny české dobrým populárním spiskem — *jak se zdá* — nejsou. K tomuto omezení úsudku je potřeba výkladu. Nepronášíme úsudku definitivního proto, že jsme z knihy Soukupovy přečtli jen prvních 30 stránek a nesprávnosti, které jí vytýkáme, našli jen na těchto 30 str. Snad je ostatek lepší. Kdo si tedy bude chtít učiniti soud definitivní, ať knihu dočte do konce. Na nás to nebudiž žádáno. E.

Z NAŠICH ČASOPISŮ.

V odpoledních číslech »Národní politiky« z 1., 3. a 7. června byl sveden nekrvavý boj, který se i nás tak přímo dotýká, že nemůžeme o něm pomlčeti. Zasluhuje pozornosti i svou zajímavostí.

V rozkaze zem. voj. velitelství (č. 40, C, 2, 14. kv. 1921, č. pres. 9166-tick.) objevilo se něco, čemu ve vojenských rozkazech nejsme z dřívějška zvyklí; nebude na škodu ani nevojákům, otiskneme-li to: »Zakazuji užívati v úředních spisech těchto slov: 1. předati ve významu odevzdati. Správné je pouze: předati se, na př.: Předal

se o 100 korun. Jinak vždy nutno užíti slov: odevzdati, dodati, postoupiti, na př.: odevzdati službu, postoupiti spisy a pod.; 2. **držeti** v obratech: držeti školu, držeti přednášku, službu a pod. Držeti možno pušku, hůl, pero a pod., jiné obraty jsou nesprávné; 3. **odpadnouti** ve rčeních: hlášení odpadá a pod. Odpadnouti může omítka se zdi, nikoliv však hlášení. Zde nutno užíti obratů: není co hlásit, nezasílati více atd.; 4. **pád** v obratech: v pádu potřeby, v pádu poplachu a pod. Tyto obraty jsou protismyslné, poněvadž zde ani nic nespadlo, ani zde nejde o gramatický pád (genitiv, dativ a j.). Kratčeji to možno říci: Je-li toho zapotřebí, při poplachu a pod. Slova zde uvedená jsou hrubými germanismy, jimiž si svou řeč jen kazíme a zohyzďujeme. Ukládám tiskovému a osvětovému referentu, aby mne upozorňoval na hrubší poklesky.«

N. pol. pochválila snahu o jazykovou správnost, jakou projevuje zem. vel., ale pokárala rčení »není co hlásit více« (které si sestavila, jak čtenář vidí, ve spěchu sama); začala radou »nechybuj sám, chceš-li kárat jiné« a skončila poučením: »Něm. »mehr« v tomto spojení znamená tolik, co č. »již«, — proto není vždy radno a prospěšno, vyháněti ďábla — belzebubem«. Zástupce tiskového referátu zem. voj. vel. kap. T. upozornil redakci, že podle výkladu Jos. Zubatého v N. Ř. I, 166 **více** v pod. rčeních germanismus není a vytkl jejímu kritikovi povrchnost a diletantství; ale pisatel oné zprávičky prý přes to, »nemůže, leč setrvati na svém: že překládati něm. »Es ist nichts mehr zu melden« větou »Není co hlásit více« je očividný germanismus.« Zem. voj. velitelství poslalo redakci nový list, v němž m. j. výslovně ukázalo, že nedoporučuje přece rčení »není co hlásit více«; Nár. pol. se spokojila neslaným, nemastným doslovem, v němž čteme »že vítáme vážnou snahu..., že nebylo naším úmyslem chtít tyto snahy snad nějak zlehčovati« a pod., ale ani slova o sporné věci samé. Tiskový referát zem. voj. vel. na to požádal nás o dobré zdání; této žádosti jsme ovšem vyhověli. A protože nevíme, proč by rčení, které v našem písemnictví žije plnou silou od jeho prvních počátků až někdy do 70. let minulého stol., které je chráněno obdobou jiných jazyků, slovanských i neslovanských, bylo nesprávné jen proto, že se shoduje se rčením německým, nemohli jsme než říci, že podle našeho soudu má tiskový referát zem. voj. vel. pravdu.

N. pol. nebo vlastně kritik rozkazu zem. voj. vel. tedy »nemůže, leč setrvati na svém«. Také my trváme na svém. Ale my své důvody vyložili před 5 lety; měl by tak tedy učiniti i češtinář z N. pol. Snad je jeho jméno samo zárukou, že má důvody dobré, třebas o nich nemluví; neuznává-li N. pol. za potřebné, aby byly veřejnosti předloženy důvody, měla by oznámiti aspoň toto jméno. Z.

HOVORNA.

DĚLOBITNA (J. H.) není slovo staré; uvádí je teprve Kott (6, 29) se zkratkou Douchovou. Je utvořeno asi podle franc. batterie (battre = bíti), které mělo nahraditi; pokud víme, neujalo se však ani v nové české terminologii vojenské. Škoda ho není, protože šťastně utvořeno není. »Dělo« je ovšem výraz starý (jestliže by proti vám táhli, požívete jich dobře z děl Vlček z Čenova, Výb. z lit. č. 2, 1006); původně znamenalo »dělo« (= dílo) každý nástroj válečný, zvl. obléhací, ale časem se význam toho slova zúžil ve smyslu asi dnešním a při tom zároveň nastalo rozlišení kvantitou od slova základního (dielo — dělo), k němuž východiskem byl 2. p. mn. děl.

KUJAL (J. K.) je staré české jméno. Nejstarší doklad jeho nalézáme v Tomkových Základech 2, 133, kde se k r. 1356 připomíná Jakub Kujal, majetník domu v Podskalí, při břehu vltavském, u něhož se mělo začínati stanoviště vorů po řece do Prahy plavených. K r. 1406 se jmenuje quidam Tomssius (Tomeš) Kujal, (Tadra, Soudní akta 5, 207), k r. 1460 Dorota, žena Filipova Kujalova (Arch. č. 25, 136a), k r. 1494 Beneš Kujal (Smeták), poddaný pardubický (17, 443), k r. 1497 Kujal z Ředhoště, člověk pana Jetřicha z Kolovrat (t. 10, 469). Podle tvaru i jiných okolností bylo to asi jméno přezdívkové, původu slovesného, tedy asi téhož typu jako Kecal, Klouzal a p. Uváděti je ve spojení se slovesem »kouti« (kuji), není možné (musilo by zníti »Koval«). Spíše bychom je mohli pokládati za tvar slovesa »kujati« (csł. kujati, kujają), které znamenalo asi křičeti (souvisí s ním podle Bernekera i slovo kavka), reptati, bručeti a p. V češtině sice toto sloveso není dosvědčeno, leda snad v odvozených z něho místních jménech jako Kujava (říčka »bublající« Černý—Váša 209), ale ve vlastních jménech bývají často zachována slova, která jinak dochována nejsou, anebo která dávno z usu vymizela. Je-li tento výklad správný, znamenalo by jméno Kujal přezdívku podobnou jménům Broukal, Mumlal, Reptal a p.

LICHNÍK. K dotazu na str. 286, IV. roč. poslal nám dp. J. Bour, O. P. v Olomouci, laskavě tento výpisek z článku P. M. Jakubičky »Ritus kartusiánský« v Čas. katol. duchovenstva (r. 51): »Kartusiáni mají při mši sv. zvláštní ručníček na utření rtů po sv. přijímání, zvaný Agnus Dei. Je na jednom konci varhánkovitě stažen a ouškem opatřen, protože kněz smí jen za ouško jej vzíti. — Kartusiánskému Agnus Dei zcela se podobá »doigtier«, jejž vyobrazil J. Braun, Liturg. Gewandung, 1907. Freiburg i. B. str. 561, jejž kanovníci v Remeši (sv. Bruno, zakladatel kartus., byl též kanovník v Remeši) nosili na

malíčku při mši sv. do obětování, pak jej odložili a vzali zas po přijímání. Zván doigtier i sudarium, facistergium a j., a prvotně měl úkol kapesníku.« Z tohoto výpisku, za nějž jistě budou vděčni i naši čtenáři, jest ovšem patrno, že slovo lechník v dokladě Kottově je zase totéž, co lichník, t. malík.

OVLÁDNOUTI (Č. S.). Z toho, že se říká vládnouti něčím nebo nad něčím, neplyne, že se má říkati ovládnouti něčím nebo nad něčím; vždyť panujeme nad něčím, ale opanovali jsme něco. O chybnosti oné vazby vůbec běžné dovede mluviti, jen kdo neví, že právě naopak předložka o, ob mění od prastarých, již předslovanských dob velmi často, ne-li zpravidla, jiné vazby slovesa nesloženého ve vazbu se 4. p. (plakati, oplakati, želeti, oželeti, objeti, obejíti atd.).

PŘEDPOSLEDNÍ (L. N.). Říkáme loni anebo s přidanou předložkou vloni (Pravidla dovolují obé), loňský (i lonský; ale píšeme-li vídeňský, plzeňský, pišme podle Pravidel loňský) a předloni, předloňský (předloni nemá ani Jungmann, ani Kott, ač je to slovo skoro všude známé, mimo kraje, kde říkají předloním nebo předloněm, jako na Polensku, nebo před loňskem); předloni, předloňský je sotva slovo tvořené napodobením němčiny, aspoň nevidíme jeho přímého něm. vzoru. Říkáme také předevčírem, předvčírem (= před včérem, přede dnem, který byl včera; v starší době se říkalo před včerajškem, před včerajším [dnem]), kde snad nikdo nebude hledati napodobení něm. vorgestern, ani v příd. předvčerejší něm. vorgestrig. Proč by předposlední musilo býti podle něm. der vorletzte? Není sice starých dokladů, ale je to přece složenina docela přirozená; jako je »předvčerejší«, co bylo před včerejším, tak je »předposlední«, co je před posledním. Snad se nikomu nebude zdáti vhodným, abychom se snažili obnoviti nepohodlné »bez jednoho poslední« (i »bez dvou p.«; Kocín v Kron. Turecké 1, 174; 300)?

ROSOL (R. Z.). Toto slovo vykládá Miklosich (Etym. Wtb. 314) z roz-sol; píše se odedávna bez z, protože se v něm necítí složenina s roz-. Tomuto výkladu svědčí význam (pův. nasolená voda k nakládání masa, ryb, sýrů, zelí, pak rozl. pokrmy »rosolením« připravované; význam »huspenina« se zdá pozdní) i znění v jaz. jihoslov. (rasol z razsol). Bývalo přísloví »jako z rosola« (t. j. bez zvláštní přípravy, prostě, bez okolků). Rosolka je slovo docela nepříbuzné, z vlaš. rosoglio; toto jméno je odtud, že se »rosolka« pův. dělávala z listů rosičky, rosnatky (Drosera), které se říkávalo lat. ros solis (sluneční rosa).

SÁM (V, 161). K č. 6. mi poslal prof. Flajšhans několik poznámek. Souhlasí s míněním vysloveným v čl. »O zájmeně sám« plně; netřeba

vykládati našim čtenářům, co znamená právě souhlas Flajšhansův. Poslal k mému článku dodatky tak podstatné, že red. má za svou povinnost je uveřejniti.

»Prohlédl jsem masy svých dokladů; shodují se veskrze s Vašimi doklady. Na str. 167 zůstala nemilá chyba tisku: do sebe sama zamilována (m. zamilován«). Pro tvary jako s a m o d v a n á c t ý jsou u Tkáče v Naučeních Brněnských doklady: má to samotřetí na kříži dovésti (= ještě se dvěma přísahou potvrditi) č. 23 a 32, vystavil (= postavil za svědka) Bíle samotřetího č. 275 atd., ale v č. 25 sám třetí atd. Dokladů pro ak. s a m a, dat. s a m u patrně není a nebylo: dokl. pro ak. z Hrad. jste sám odklidil a Váš domněle nepochybný doklad z Husa III, 121 jest týž omyl, neboť podmětem jest tu »slyš, d c e r k o, a viz...« jako v celé Dcerce (rozuměj, že [ty, dcerko] sama sebe neostřežeš). Nepochybně to dokazuje obšírný Husův výklad latinský »utrum aliquis possit peccatum vitare« v Sentencích, mé vyd. str. 311 (lib. II. dist. 28, cap. 4). Podobný »nepochybný« doklad byl by »mútí sě sama svú vinú« v Jid. 46, kdyby zase nebylo podmětem »mátě«. — A doklady pro dat. nejsou o mnoho jistší: dokl. z Ž. W. je plod neumění a neporozumění, doklady z Chelčického a Husa vznikly nepochybně chybným čtením zkratky samv (s nadepsaným v) = samému — mám aspoň takovou sílu dokladů »sobě samému« atd., že vskutku nelze jinak vykládati. Vaše výklady jsou tedy zcela bezpečné.«

Kol. Flajšhans tedy ze 4 dokladů tvarů sama, samu, jež jsem dovedl sehnati, jeden navždy odpravil, u dvou podává výklad velmi pravděpodobný, na nějž i sám jsem pomýšlel (ale nezmínil jsem se o něm, aby se nezdálo, že si upravuji fakta), a zbývá z celé veliké naší literatury do 19. stol. proti spoustě dokladů správných dnes vlastně jediný doklad tvaru odchylného, který opravdu by našel dosti obdob v neobratnostech našich starých překladatelů. Jak chatrný to je základ tvarů, v nichž si naše dnešní písemnictví tolik libuje proti živé mluvě, netřeba vykládati. — Přidáváme ještě tuto Flajšhansovu poznámku:

»Také se mi velmi líbil výklad o ž d á t i — p o č k a t i, V, 191 (je-li Váš). Že skutečně ždáti v pozd. stč. = žádati, svědčí var. v Dalim. 26, 14, kde pozdější znění má žádáše za starší ždáše. Že doklady na -čkati jsou z té doby, jak udáno, svědčí i mé výpisky; nejstarší mám z doby ok. 1500 z Tkáče, N. Brn., č. 150—152, kde se střídají tvary dočkati — dočekati.« Z.

SOBĚSTAČNÝ (Č. S.). Starší čeština měla slova jako soběbylý (kdo je jen k sobě, není k lidem), soběhrabný (jen k sobě hrabe), soběhrdý, soběmyslný (svémyslný), soběvolný (svévolný), proto nepokládáme podobná slova z nové doby za nesprávná, tedy ani s o b ě s t a č n ý.

Sobělibý, jak se začínalo psáti asi před půl stoletím, je přece rozumnější slovo než dnešní sebelibý (líbíme se, jsme libí sobě, ne sebe); před stoletím utvořeno soběmoudrý (selbstklug), jež zaniklo. I složeniny s sebe- jsou možny, kde tvar sebe je oprávněn jako 2. nebo 4. p. řízený druhým slovem (sebevědomí = vědomí sebe), ale dnes je tvoříváme i povrchním napodobením něm. složenin s selbst-, zvláště Sušil jich nadělal více než potřeba (sebehrdý, sebemodlářství, sebemudří, sebevratný kruh a pod.).

»UVÁZATI KONĚ O SLOUP« (IV, 44 a 256). Doc. Dr. Frant. Trávníček slyšel na Oravsku větu »uvážem koňa o lesu« (lesa, lésa [č. lísa] je proutěný plot, proutěná vrátka, anebo i kůl v takovém plotě). Netřeba vykládati, že takový ojedinělý doklad z místního nářečí, který může býti i nahodilou odchylkou od obyčejné řeči osoby, z jejíchž úst vyšel, nemůže stačiti na důkaz, že je chybná vazba »uvázati ke sloupu«, známá od nejstarších dob našeho písemnictví a po všech krajích československých.

VE DNE (R. Z.). Tvar d n e v tomto příslovci má praslov. koncovku 6. p. j. č. kmenů souhláskových (jako kamen-, mater-, s pův. 1. p. j. č. kamy, srv. č. kamý-k, mati, č. máti), totiž -e, která se v češtině zachovala v něm a v číslovkách 11—19 (dvanácte, dvanáct je z dva na desěte, praslov. na desęte = dva na desíti). Jiný prastarý tvar v příslovečném výraze se slovem den se zachoval ve rčení n a b í l e d n i (m. na bílém dni; bíle je 6. p. j. č. tvaru neurčitého, nesloženého).

VYMÝTITI (J. Z.). Že v y m í t i t i je mluvnický nesmysl, vykládali jsme již I, 124; víme také, že Nár. listy tak stále píší. Ale víme také, že by bylo marné je přesvědčovati, že vymýtiti a vymítati jsou dvě různá slova, jež mají společnou jen předložku vy- a koncovku -ti; v takových věcech dovedou býti Nár. l. velmi vytrvalé.

ZHRZENÝ (R. Z.). V staré češtině bylo sloveso h r z ě t i (podle Gebauerova výkladu »hrzším, hrdějším býti«, vedle hrděti, hrdnouti a j.), které znamenává také »pohrdati«; k tomu bylo složené z h r z ě t i, sloveso, jak viděti z dokladů zřetelných, vidu trvalého (na př. u Ctibora Tovačovského v Hádání 16a: ti dobře hledají, kteříž světskou mocí zhrzejí, nebeských se přidržejí). K tomuto slovesu náleží tvar z h r z e n ý, který tedy není nesprávný; »zhrzená láska« je pohrdaná láska, láska, jíž se pohrdá.

Z redakce odpovídá Václav Ertl.
Tiskl Neuber, Pour a spol., dř. Th. Venta, v Praze-I., Bílkova ulice č. 17.